

FOLKLOR-EDEBİYAT İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA ABDULLAH TUKAY'IN ŞÜRELI VE MIHAİL FEDOROV'UN ARŞURI MANZUMELERİ

Bülent BAYRAM*

Özet

İdil-Ural bölgesinde yaşayan Çuvaş ve Tatar Türklerinin folklor konusundaki bazı ortak değerleri onların edebiyatlarına da yansımıştır. Modern Tatar edebiyatının kurucularından Abdullah Tukay'ın meşhur manzumesi Şürelî ve yine modern Çuvaş edebiyatının ilk şairlerinden Mihail Fedorov'un Arşuri manzumeleri, folklordaki anlatılan ortak değerlerden birisi olan orman ruhuna ilişkin halk anlatmalarının modern edebiyattaki yansımalarıdır. Her iki Türk boyu arasında Şürelî ve Arşuri hakkındaki anlatmalar paralellikler göstermektedir. Gerçekte her ikisi de aynı mitolojik varlıktır. Modern edebiyata yansımalarında ise şairlerin yetenekleri ve edebiyat gelenekleri halk anlatılarının modern şiirde farklı şekilde yansımalarına yol açmıştır. Bu anlamda her iki Türk boyundaki konu ile ilgili halk anlatıları ve inançları ile bunların modern edebiyatta işlenişleri ele alınmıştır. Aynı zamanda bu şiirlerin halk içinde uyandırdığı etki de tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Tatar folkloru, Çuvaş folkloru, orman ruhu, Şürelî, Arşuri, Abdullah Tukay, Mihail Fedorov.

Abdullah Tukay's "Şürelî" and Mihail Fedorov's "Arşuri" Poems in Context of Folklore-Literature Relations

Abstract

Chuvash and Tatar Turks living in the Volga-Ural have some common values in folklore and these values are also reflected in their literature. One of these common values is the spirit of the forest. Famous "Şürelî" poem written by Abdullah Tukay, founders of the modern Tatar literature, and the "Arşuri" poems written by Mihail Fedorov, one of the first poets of the modern Chuvash literature, are about the spirit of the forest in modern literature. Between the two tribes of Turks, the stories about Şürelî and Arşuri are parallel. In reality, both of them are the same mythological creature. But due to the capabilities of poets and literary traditions, they are different in modern poetry.

* Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

In this paper, we explained folk narratives and believes about the subject and their processing of modern literature. At the same time, we tried to determine the impact of these poems in the public mind.

Key words: Tatar folklore, Chuvash folklore, the spirit of the forest, Şürelî, Arşuri, Abdullah Tukay, Mihail Fedorov.

Giriş

İdil-Ural bölgesinde yaşayan Tatarlar ve Çuvaşların bu bölgedeki edebî, siyasi, dil, dinî vd. ilişkileri çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Ancak bu çalışmaların hâlen yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir ve yeni bir bakış açısına ihtiyaç duyulduğunu da belirtmek gerekir. Özellikle, İdil Bulgarlarının dili, dini, günümüzde Bulgarların vârislerinin kimler olduğu gibi birçok konuda her iki Türk boyunun ilgili alanlardaki bilim adamları arasında bilimsel ve siyasi tartışmaların devam ettiğini söylemek mümkündür. Bizim çalışmamızda bakış açımız ilgili konularda biraz farklılık arz etmektedir. Her iki Türk boyu arasında doğal olarak onları birbirinden ayıran yönlerin olduğunu kabul ederek onların aynı zamanda dil, tarih, edebiyat, folklor, din alanlarına ilişkin ortak birçok özelliğin de olduğuna dikkat çekmek istiyoruz. Özellikle halk kültürüne gidildikçe her iki Türk boyu arasında ortak noktaların daha da arttığı görülmektedir. Elbette günümüzde Çuvaşların büyük bir bölümünün Hristiyan; Tatarların ise büyük oranda Müslüman olmaları sebebiyle her ikisinin de kültürlerinde bu doğrultuda değişimlerin olduğunu görmek mümkündür ve tabii bir durumdur. Ancak folklor, özellikle de halk inanışları ve geleneksel bayramlar alanında paralelliklerin her şeye rağmen devam ettiğini söylemek mümkündür. Tebliğimizin konusu bu paralelliklerden birisi olan ve Tatarlar arasında *Şürelî*; Çuvaşlar arasında ise *Arşuri* olarak adlandırılan mitolojik varlığın her iki Türk boyu arasındaki yeri ve bu varlıklara bağlı anlatımlara dayalı olarak yaratılan iki modern edebiyat eseridir. Bu bağlamda Tatar Türklerinin büyük şairi Abdullah Tukay'ın *Şürelî* ve Çuvaş Türklerinin modern edebiyatının ilk şairlerinden Mihail Fedorov'un *Arşuri* manzumeleri, folklor-edebiyat ilişkileri çerçevesinde ortak folklor unsurlarının edebiyata yansımaları bağlamında değerlendirilecektir. Aslında her iki manzumenin folklorla olan ilişkisi birçok bilim adamı tarafından ele alınmış bir konudur. Ancak birbiriyle iç içe yaşayan bu iki toplumun eserleri karşılaştırmalı olarak ele alınmamıştır. Bizim burada üzerinde durmak istediğimiz konu, onların sadece folklorla olan bağlantısı değildir. Daha ziyade aynı coğrafyada yaşayan ve ortaklıklarından daha ziyade farklılıklarına vurgu yapılan iki Türk boyunda folklor kaynaklı ortak konuların modern edebiyatlarına yansımalarına ve bunda folklorun rolüne dikkat çekmektir.

19. Yüzyılda Tatar ve Çuvaş Edebiyatı “Abdullah Tukay” ve “Mihail Fedorov”

19. yüzyıl bütün Türk dünyasında yenileşme hareketlerinin genel olarak ortaya çıktığı bir dönemdir. Bu dönem Kazan Tatarları için de yeni bir dönemin başlangıcı olmuş ve onlar da yeni bir kültür dairesine girmiştir. Yeni bir eğitim öğretim hayatının,

gazetenin ve didaktik bir edebiyatın beraberinde gelen en önemli yenilik, halk zevkinin ve özellikle de halk dilinin önem kazanmış olmasıdır. 1552 yılında Ruslar tarafından Kazan'ın işgaline kadar Kazan Hanlığı'nın hüküm sürdüğü dönemde Kazan Türklerinin edebî dili özellikle Türkistan'daki edebiyat geleneğinin tesiriyle bir hayli Çağatayca unsur taşımaya başlamıştır. Bu tesir daha sonraki yüzyıllarda da devam eder. 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu ile kurulan bağ güçlenmeye başlayınca eğitim görmek amacıyla İstanbul'a gelme işi yaygınlaşır ve buna bağlı olarak da Kazan Türklerinin edebî dilinde Osmanlı tesirleri görülmeye başlanır. 19. yüzyılın başında (1804'te) Kazan Üniversitesinin kurulması ve Kazan Türkleri arasında ticaretin yaygınlaşması dolaylı yollardan da olsa bu bölgede yenilik hareketlerinin güçlenmesine sebep olur. Şehabettin Mercani (1818-1889) ve Kayyum Nasiri'nin (1824-1902) düşünceleri de bu yenileşme hareketleri içerisinde Kazan Türklerinin tarih ve kültür kimliklerine önemli derecede tesir etmiştir. 1890'lardan itibaren gelişen Usul-ü Cedid hareketi öğrenim hayatına bir yenilik getirmiştir. Bu anlamda Gaspıralı İsmail 1883'te çıkarmaya başladığı *Tercüman* gazetesıyla sadece Kazan bölgesinde değil bütün Türk dünyasında önemli yankılar uyandırmıştır. Din ve kültür sahasında A. Kursavî ile başlayan yenileşme daha sonra Alimcan Barudî (1857-1921) ve Rızaeddin Fahreddin (1858-1936) gibi iki büyük şahsiyetle devam etmiştir. Düşünce dünyasındaki bu değişmelerin yanında edebiyat sahasında da değişiklikler meydana gelmiştir. Edebî metinlerde halk diline yaklaşma, folklor ürünlerinden yararlanma, halk edebiyatının şekil ve muhteva mirasından yararlanma bu dönemde daha fazla karşımıza çıkmaya başlamıştır.¹

19. yüzyılın sonu, 20. yüzyılın başlarında İdil-Ural bölgesinin en kuvvetli ve etkili Türk boyu Tatar Türkleri cephesinde durum böyleyken bölgenin dili ve dinî inanışlarıyla diğer Türk boylarından biraz ayrı olarak değerlendirilen Çuvaş Türkleri cephesinde de durum folklor-edebiyat ilişkileri bakımından çok farklı değildir. Tatarlarla aralarındaki en büyük fark bu konuda Çuvaşların köklü bir yazılı edebiyata sahip olamayışlarıdır. Edebiyatlarını uzun süre sözlü olarak devam ettiren Çuvaş Türklerinin Kiril harfleri temelinde alfabelerinin oluşturulup yazılı edebiyatlarını oluşturulmasına kadar olan süreçte kendi lehçeleriyle yazılmış eserlerinin olmayışı nedeniyle folklor malzemeleri onlarda daha da önemli bir hâle gelmiştir. Müslüman olmayışları sebebiyle Tatar Türkleri gibi, İslam kültürü çevresinde gelişen Türk kültür ve edebiyatının birikiminden faydalandıklarını söylemek mümkün değildir.

Çuvaş yazılı edebiyatının temellerinin folklor malzemeleri üzerine atıldığını söylemek mümkündür. Bu süreçte İlminskiy'in İdil-Ural bölgesi halklarının millî edebiyatlarının ve yazı dillerinin oluşturulması yönündeki metodu kısa süre içerisinde Çuvaşlar için de uygulamaya koyulmuştur. Bu konuda Çuvaşlar arasında eğitim görevini üstlenen İ. Y. Yakovlev olmuştur. İ. Y. Yakovlev 1870 yılında Kazan'da İlminskiy ile karşılaşmadan önce de Çuvaşların eğitimi ile meşgul olmuştur. Yakovlev, İlminskiy ile karşılaştıktan sonra onun desteği ve yardımıyla ilk Rus alfabesi temelinde ilk Çuvaş alfabesini 1871 yılında hazırlamıştır.² Alfabenin oluşturulmasıyla birlikte

1 Öner, Mustafa (1991), "Abdullah Tukay'ın Bir Şiiri: Şürelî", *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yay.*, S. VI, İzmir, s. 193-195.; Özkan 1994.

2 Arık, Durmuş (2005), *Hristiyanlaştırılan Türkler (Çuvaşlar)*, Aziz Andaç Yay., Ankara, s. 350; Rodionov, Vitaliy (2006), *Çıvaş Literatürü XVIII-XIX İmirsem*, ÇıvaşKinegi İzdatelstvi, Şupaşkar, s. 261-267.

Çuvaşça eserler de yayımlanmaya başlanmıştır. Bu dönemde yayımlanan eserlerin büyük bir bölümü İncil başta olmak üzere dinî kitaplardır. Bununla birlikte sözlü edebiyattan şekil ve içerik bakımından faydalanılarak yeni bir edebiyat oluşturma çalışmaları da hız kazanmıştır. Modern Çuvaş edebiyatının doğuşu ve gelişiminde Çuvaş sözlü edebiyatının rolü büyük olmuştur. V. Y. Kanyukov da 1971 yılında yayımladığı “*Ot Fol'klora k Pismennosti*” adlı eserinde modern edebiyat-folklor ilişkisini güzel bir şekilde ifade etmektedir:

“*Millî edebiyatların doğuşu ve gelişmesinde, Çuvaş edebiyatında halkın sözlü edebiyatı besleyici temel kaynaktır fakat tek temel kaynak değildir. Yazarın sanatını tarihî şartlar, hayat şartları, edebî çevre, büyük oranda da onun kendi kabiliyeti birlikte etkilemektedir. Edebiyat bir bütün olarak zamanın toplumsal düşüncesini ifade ederek aynı zamanda kendisi de onunla besleniyor ya da onun etkisini tecrübe ediyor.*”³

Bu ifadelerle paralel olarak Çuvaş edebiyatı da folklordan büyük ölçüde faydalanmıştır. Çuvaş edebiyatı, dönemin tarihî ve sosyal ortamının da etkisinde kalarak oluşmaya ve gelişmeye başlamıştır.

Görüldüğü üzere folklor Tatar edebiyatının yenileşme döneminde ve modern Çuvaş edebiyatının daha doğrusu yazılı Çuvaş edebiyatının kuruluşu aşamasında önemli roller üstlenmiştir. Hemen hemen aynı dönemlere 18. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarına rastlayan bu yenileşme süreci aslında Avrupa’da birçok millet için de halk edebiyatına, halkın konuşma diline eğilimin başladığı millî edebiyatların halk ruhundan kaynaklanması yönündeki fikirlerin ağır bastığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tatar Folklorunda Şürelî ve Çuvaş Folklorunda Arşuri

Tatarların *Şürelî*’si ve Çuvaşların *Arşuri*’si ormanlarda yaşayan ve insanlara türlü azaplar çektirip onları çeşitli şekillerde kandırıp öldüren bir mitolojik varlık olarak karşımıza çıkar. Günümüzde özellikle Tatarlar arasında *Şürelî*’nin halk muhayyilesindeki şekilden çok Tukay’ın aynı adı taşıyan manzumesinden dolayı bilindiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Her iki modern dönem manzumesinin daha iyi bir tahlile tabi tutulabilmesi için onların folklor içindeki özellik ve işlevlerine bir göz atmak yararlı olacaktır. Ancak burada onların bütün özellikleri, ortaya çıkışları, insanlara karşı davranışları ile ilgili bütün bilgileri aktarmak mümkün değildir. Bu nedenle onların genel özellikleri hakkında halk inançlarına ve halk anlatılarına yansayan özellikleri üzerinde durulacaktır:

Tatar Halk İnanışlarında Şürelî

Halk mit-efsanelerine göre *Şürelî* kara ormanda yaşar. O dış görünüşü bakımından insana benzemez. Kolları uzun, parmakları iki üç karıştır; vücudu kıllı, bazen uzun kulaklı, boynuzlu olduğu da anlatılır. Öne eğilerek yürür, sıkça da insan kıyafetleri giyip ormanda yola çıkabilir ve insan gibi konuşabilir. Onun insan dilini biliyor olması birçok kişiyi de harap eder. Çünkü *Şürelî*, bağırıp yardım isteyerek kişileri ormanın en

3 Kanyukov, V. Y. (1971), *Ot Folkloru K Pismennosti*, (Folklorun Yazıya), Çeboksarı, s. 9.

karanlık köşelerine çeker ve onların yolunu şaşırır. Fakat *Şürelî* sadece yalnız kişileri kandırır. Sadece yalnız kişinin yoluna çıkar. İki kişiye hatta köpeğin eşlik ettiği kişi yalnız olsa da *Şürelî* ona yaklaşmaz. *Şürelî* insanların karşısına çoğunlukla ilkbahar ve yaz aylarında çıkar. Bu mevsimlerde de özellikle güneş doğarken (tan atarken) ya da güneş batarken ancak görünmektedir. Ormanda bir kişinin karşısına çıktığında ismini söylemiş gibi davranıp yolunu kaybettiğinden dertlenir. Adama bakıp gülümseyip gülmeye başlar, çoktandır tanışmış gibi konuşmaya başlar. Kısacası, herhangi birini kendine baktırır, kendi yanına çeker, yardım isteyip ormanın derinliklerine alıp gider. *Şürelî*'yi tanımak zor değildir. Kılıcı vücudu, uzun el parmakları aynı şekilde tuhaf hissedilecektir. *Şürelî* başkalarının kendisiyle konuşmalarına karşılık cevap vermez. Bu şekilde de onu tanımak mümkündür. *Şürelî*'ye dişleri göstermek de iyi değildir. Onun yanında kahkahalarla gülmek de başınızı büyük belaya sokacaktır. Dişinizi görmesi (gülüyor diye düşünüyor herhâlde) ya da gülüşünüzü işitince *Şürelî* gıdıklamaya başlar. O eğer gıdıklamaya başlarsa, kişiyi öldürene kadar gıdıklamış. Gerçekten de *Şürelî*ler sadece gıdıklamak için yaratılmış gibidirler. Onun kurşun gibi sert parmakları, eğri tırnakları ağaç budaklarını hatırlatır. Dahası parmaklarında kıl yoktur, sadece sayısız kırıksıklıklarla kaplıdır... *Şürelî* her karşılaştığı kişiye “gıdıklamıdıkla” (gıdı gıdı, gidi gidi) oynamayı teklif eder. Bunu kabul etmek bir felakettir. Bazen onun parmakları o kadar kasılır ki yoluna çıkan kişiyi görür görmez: “Hadi gıdı gıdı oynayalım!” diye koşar.⁴

Çok hızlı koşan *Şürelî*'den kaçıp kurtulmak zordur. Ancak *Şürelî*'den kurtulmanın yolları da vardır. Bunun için bir dereyi, pınarı ya da göl suyunu geçmek gerekir. Sudan çok korkan *Şürelî* sulak yerleri hatta ırmakları ancak başlangıç yerlerinden dolaşarak geçer. Bu nedenle ondan kaçarken *Şürelî* ırmağın diğer tarafında kalırsa ona “Suyun nereden başlıyor?” sorusuna ırmağın aşağı tarafını göstererek cevap verir. *Şürelî* bu tarafa koşup gider, denize varıp geri dönüp çıkmaya mecbur olur. Artık *Şürelî*'den kurtulmak için dere bulamıyorsanız yanınıza içmek için aldığımız suyunuzu başınıza dökünüz. Islak kişileri *Şürelî* gıdıklamazmış. Ancak o sizin güneşte kurumanızı bekleyebilir. Bunun için yakın çevrede nerede dere olduğunu aklımıza getirmek doğru olacaktır.⁵

*Şürelî*lerin bir meşguliyeti daha vardır ki o da atları sevmeleridir. At sürüsünden en güzel atı seçip üstüne binip alırlar ve gün boyu koşturup oynar gezerler. Herhangi bir at çıplak/her zaman köpüğe/tere batıp dönerse o zaman anlaşılır ki bunu yapan *Şürelî*'dir. Yine Tatar anlatımlarına göre birçok iyi atı harap etmesine dayanamayıp insanlar *Şürelî*leri tutup öldürmeye başlamışlar. İlk olarak *Şürelî*leri atlara eziyet etmekten vazgeçirmek için güzel atların arkasını reçinelemeye başlamışlar. Reçinenin çok sıvandıği atlara *Şürelî*ler de yapışmışlar. İnanişaya göre halk onları çeşitli ıstıraplar çekirtip öldürmüş, ocakta ya da banyoda yakmış, taş atıp sopayla vurup cezalandırmışlardır. Ancak *Şürelî*leri öldürmek insanların başlarına daha büyük belalar da getirebilmektedir. Dövülerek ya da yakılarak öldürülen *Şürelî*'nin kargışının kabul olması mümkündür. Bu konuda halk arasında yüzlerce rivayet vardır. Bu tür

4 *Tatar Mıfları: İyeler, İşanular, İrmınar, Fallar, İm-Tomnar, Snamışlar, Yolalar*, C. 1, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1996, s. 149.

5 *Tatar Mıfları ...*, 1996, s.149-150.

rivayetlerin hepsi için de ortak taraf; Şürelî'yi öldüren köy daha sonra asla gelişmez, iflas ederek dilenip başka yerlere göç eder. Bu köyü yağmurlar vurup geçer, orada dereler ırmaklar kurur diye yormuşlar yaşlılar. Şürelîyi yakıp öldüren yerlerde çok sık yangın çıkar, hatta bütün köyleri yanıp kül olanlar da olmuş.⁶

Çuvaş Halk İnanışlarında Arşuri

Çuvaş inanışlarına göre orman ruhu olan Arşuri'yi Güney Çuvaşları *upit'*ın karısı olarak kabul etmektedirler. Dolayısıyla *vırman amış* (orman annesi) şeklinde adlandırılmaktadır.⁷ Arşuri vücudu kılla kaplı ve sadece cinsel organı açıkta olan çıplak kadın şeklinde düşünülmektedir. O, aşağıya doğru sarkan büyük göğüslere sahiptir; yürürken onları omuzları üstüne koymaktadır. Ormanda Arşuri insanın önünde gitmektedir ve saygısızca cinsel organını kişiye gösterip gülmekte ve insanı kendisine çağırılmaktadır fakat ona yaklaşmaya kimse cesaret edememektedir. Köpekten ve kazandaki vişne sesinden çok korkmaktadır.⁸

Bazı Çuvaş inanışlarına göre tıpkı Tatarlarda olduğu gibi Arşuri sudan da çok korkmaktadır. İnsana yaklaşıp şu soruyu sorar. “Suyun tersine mi gidiyorsun yoksa akıntı yönüne mi gidiyorsun?” Bilgisi olan Çuvaş bu soruya “Akıntı yönüne akıntı yönüne!” der ve Arşuri'den kurtulur. Suyun tersine gidiyorum şeklinde cevap verilmemesi gerekir. Çünkü insan böyle bir cevap verirse Arşuri çabucak suyun kaynağına ya da ırmağa gider ve çabucak insana dönüşür. Çünkü o suyun çıkış yönüne gidilmesinin mümkün olmadığını bilir ve insanı rahat bırakır.⁹

Kuzey Çuvaşlarında Arşuri'nin intihar eden bir kişiden oluştuğunu düşünürler. Şeytan intihar edenin vücuduna girmektedir ve onu gelip geçenleri korkutarak ormanın çalılıklarına taşımaktadır. Çantır'da yoldaki ölünün veya intihar edenin ruhunu tanrının kabul etmediğini bu sebeple onun üzüntüyle ormanda gezdiğini ve başkalarını korkuttuğunu düşünmektedirler. Arşuri'nin devden doğan boğulmuş çocuktan meydana geldiği de düşünülmektedir.¹⁰

Arşuri'nin farklı şekillerde insanın karşısına çıktığına inanılmaktadır. Genel olarak koyun, tavşan, tahıl yığını, ışık saçan ateş gibi girilebilecek bütün suretlere girerek ormanda insanı arkasından kovalamaktadır. Böyle durumlarda ona yaklaşmak mümkün değildir; çünkü o anda kaybolmaktadır, onunla birlikte ormanda ıslık başlamakta, tıktırtı, çıtırtı, insani olmayan korkunç sesler işitilmektedir. Bunu duyduktan sonra at sadece başını çevirebilir onu tutmak mümkün değildir, korkup dörtına gider. Bazen Arşuri erkek ya da kadın şeklinde ortaya çıkar ve ormanda yolcuya yaklaşarak onu gıdıklamaya başlar.¹¹

Her iki Türk boyunun halk yaratıcılığında Şürelî ve Arşuri hakkındaki metinlere bakıldığında Çuvaş folklorunda Arşuri ile ilgili malzemelerin daha zengin olduğu göze

6 Tatar Mifları ..., 1996, s. 150.

7 Magnitskiy, V. (1881), *Material k Obyasneniyu Staroy Çuvaşskoy Veri*, (Eski Çuvaş Dinî İnanışlarının Açıklanması İçin Malzemeler), Kazan, s. 52.

8 Mészáros, Gyula (1909), *A Csúvas Ösvallas Emlekei*, (Eski Çuvaş Dininin Hatıraları), I. Kötet, Budapest, 51.

9 Aşmarin, N.İ. (1928), *Çıvaş Sımahısen Kineki*, (Çuvaş Kelimelerinin Kitabı-Çuvaş Sözlüğü), C. 1, Kazan; 309.

10 Mészáros, 1909, s. 51-52.

11 Mészáros, 1909, s. 52.

çarpılmaktadır. Tatar folklorunda bu konu üzerine yapılan çalışmalarda ve metin yayınlarda karşımıza çıkan malzemeler büyük oranda Tukay'ın manzumesinde tespit edebildiğimiz *Şürelî* ile ilgili kayıtlara paralel metinlerdir. Bu konuda Çuvaş halk kültüründe *Arşuri*'nin yaygın oluşunun sebebi Çuvaşların yakın dönemlere kadar pagan inanışlarını muhafaza etmesiyle ilgili olabilir. Sonuç itibarıyla *Şürelî* ve benzeri mitolojik varlıklar Tatarlar ve diğer Müslüman Türk boyları arasında pagan inanışların bir kalıntısı ve İslam inançlarının gündün güne törpülediği bir arkaik unsur iken Çuvaşlar arasında bu durum bundan tamamen farklıdır. 19. yüzyılın sonuna yani Hristiyanlığın etkin bir şekilde Çuvaşlar arasında yayılışına kadar *Arşuri* yaşanan, inanılan eski Çuvaş pagan inançlarının en önemli parçalarından birisi olarak varlığını devam ettirmiştir. Hatta yeni kabul edilen dinin tam anlamıyla halk ruhuna yerleşmeden Sovyet Devrimi'nin gerçekleşmiş olması halk yaratıcılığında eski Çuvaş dini baskınlığını korumuştur. Kısacı şeklen Hristiyan olan Çuvaşlar ruhen eski inançlarını ve onların iyi ve kötü varlıklarını günümüze kadar taşımayı başarmışlardır. 21. yüzyılın başında hâlen özellikle de Tataristan sınırları içerisinde yaşayan Çuvaşlarda kitabi dinleri kabul etmeyip pagan inanışlarını sıkı sıkıya bağlı Çuvaşların yaşadığı dikkate alındığında *Arşuri* ile ilgili anlatımların onlar arasında daha canlı ve yaygın olması kabul edilebilir bir durumdur.

Şürelî ve *Arşuri* folklordeki varlıkları bu şekilde iken acaba Abdullah Tukay'ın ve Mihail Fedorov'un eserlerine onun yansıması ne şekilde olmuştur. Çalışmamızın başında da belirttiğimiz gibi aslında dünyanın farklı milletleri arasında romantizm akımının etkisiyle halk kültürüne, halk edebiyatına ve halkın saf kabul edilen diline dönüş yaygın bir durumdu. Farklı Türk boyları arasında çeşitli adlarla varlığını devam ettiren *Şürelî* ve *Arşuri* de iki modern şairin modern eserinin konusu olmuştur.

Abdullah Tukay ve Mihail Fedorov'un Manzumelerinde *Şürelî* ve *Arşuri*¹²

Abdullah Tukay (1886-1913) da yukarıda bahsettiğimiz yenileşme döneminin içerisinde eser veren bir sanatçı olarak karşımıza çıkmaktadır. 1886 yılında Kazan'a bağlı Kuşlavıç köyünde doğan Tukay eserlerinde folklor malzemelerinden sıkça faydalanmıştır.¹³ Eserlerinde millî, manevi konuları çoğunlukla didaktik bir üslupla ele alan şairin yapıtlarını oluştururken halk edebiyatından özellikle de efsane ve masallardan sıkça faydalandığı bilinmektedir. Tukay'ın 1910 yılında yayımlanan *Halık*

12 Bu bölümde incelemede *Şürelî*'nin Mustafa Öner'in 1991'de yayımladığı metin kullanılmıştır. *Arşuri* manzumesinin Türkiye Türkçesine tam aktarımı olmadığı için *Skazki i Predaniya Çuvaş Çuvaş Hallapisem*, Simbir 1908, s. 112-114. orijinal metni kullanılmıştır.

13 Abdullah Tukay'ın eserlerinde folklor unsurları çok sayıda çalışmanın konusu olmuştur. Bu konuda Türkiye'de yapılan çalışmalarda da ele alınmıştır. Bu konuda ayrıntılı iki çalışmayı özellikle zikretmekte fayda vardır: Özkan, Fatma (2004), *Abdullah Tukay'ın Şiirleri İnceleme-Metin-Aktarma*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, ve Atnur, Gülhan (2009), "Abdullah Tukay'ın Şiirlerinde Efsane ve Masal Unsurları", *Bilig*, Güz 2009, S. 51, s. 1-12. Tukay'ın eserlerinde kullandığı folklorik unsurlarla ilgili olarak Atnur şunları söyler: *Tukay şiirlerinde birçok folklorik unsur kullanmıştır. "Kikçine Gene Bir Köyle Hikeye", "Piçen Bazarı Yahud Yana Kisikbaş", "Kisikbaşka Gylave", "Avıl Cırları", "Beyrem Bügin" vd. onun halk bilimi malzemesini kullandığı şiirlerinden bazılarıdır. O, ayrıca "Tevkilev", "Sak-Sok", "Aşkazar", "Kasımski İbray", "Ciznekey" ve "Başmak" gibi cırların (türkülerin) hikayeleriyle de ilgilenmiş ve bunları yayımlamıştır. Şairin "Teessür", "Vasiyetim", "Allah Tebarek ve Tegali", "Migraç", "Kadir Kiç" adlı şiirlerinde ise dini-tasavvufi konular işlenmektedir. (...) Onun şiirleri arasında beş efsane, sekiz de masal özelliği gösteren örnek mevcut olup bunlar aruz ve hece vezniyle yazılmıştır. Şiirler (ikisi hariç-Tölki hem Üzim Cimişi", "Sütke Tüşken Tıçkan") konu veya kahramanları itibarıyla Tatar folklorundan seçilmiştir. (...) Tukay; "Şürelî "Şu Anası" "Kazan ve Kaban Artı", "Kütmegende" ve "Sabyga" adlı şiirlerinde esane konularını ve/veya kahramanlarını işlemiştir. Bu şiirlerdeki varlıklar Tatar ve Başkurt efsanelerinde ve bazen de masallarında sıkça rastlanan ruhlardır. (Atnur 2009, s. 3.)*

Edebiyatı ve Halk Munnarı adlı eserleri kendisinin Tatar halk edebiyatına aşinalığını açık bir şekilde göstermektedir. Tukay bu kadar yakından tanıdığı halk edebiyatından özellikle de halk şiirinden yararlanılması gerektiğini belirtir. Tatarların istikbaldeki edebiyatının esasını hiç şüphesiz halk şiiri oluşturmalıdır. Çünkü Rusların Puşkin ve Koltsov gibi büyük şairleri de halk şiirlerini örnek alarak eserler vermişlerdir. Bu şiirler his, mana ve tasvir bakımından halkın hoşlanacağı ölçü ve şekillerde kaleme alındığı için de gönüllerde derin tesirler bırakmıştır.¹⁴

Abdullah Tukay şairliği yanında bizzat folklor malzemeleri de derleyen bir şahsiyettir. 28 türkünün bulunduğu cırlar defteri ölümünden sonra (1946'da) ele geçmiştir. Onun 15 Nisan 1910'da halk edebiyatı hakkında verdiği konferans aynı ad altında bir kitapçık hâlinde basılmıştır.¹⁵

Tukay'ın *Şürelî* manzumesi folklor ürünlerine dayanarak verdiği eserleri arasında ayrı bir özellik göstermektedir diyebiliriz. Şair 15 Kasım 1907'de basılan "3. Defter"inde yer alan şiirin sonunda bazı açıklamalarda bulunur. Eserini verirken Puşkin ve Lermontov'dan etkilendiğini söyleyen Tukay bu konuları yazmanın yarardan başka bir şey getirmeyeceğini de ifade eder.¹⁶

Şürelî manzumesinin Çuvaş Türkleri arasındaki paralelini yani *Arşuri* manzumesini kaleme alan Mihail Fedorov ise Çuvaşistan'ın Sintirvarri ilçesinin Hurapha köyünde 1848 yılında doğmuş ve 1904 yılında ölmüştür. Mihail Fedoroviç Fedorov (Hivetir Mihail) 1864 yılında on altı yaşındaki erkek kardeşi yerine okula gider. Onun akli ve yaratıcılığı özellikle V. İslentyev'in ders verdiği yıllarda (1866-1869) keşfedilir.¹⁷ Bu dönemde bilindiği üzere belirgin bir şekilde köydeki eğitim hayatının önemi artar, Çuvaş dilinin işlevi epeyce yaygınlaşır. Çuvaş edebiyatının kurucuları olan diğer sanatçıların olduğu gibi Fedorov da folklorun derin tesirleri altındadır. Çünkü bir millî edebiyat kurmanın yolu şekil, içerik ve dil özellikleri ile mümkün olduğunca da halk kültüründen yararlanmaktan geçmektedir. Bu anlamda onun sanat anlayışında Abdullah Tukay ile paralellikler görülmektedir. Ancak aradaki en büyük fark Tukay'ın yüzlerce yıllık bir edebî geleneğe sahip olan Tatarlar içinde, kendisinin ise yazılı edebiyatı henüz teşekkül etme yolunda olan Çuvaşlar arasında yetişmiş olmasıdır. Bu durum eserlerin işlenişinde belirgin bir şekilde görülecektir.¹⁸

Her iki şairin yaşadığı dönemler birbirine yakındır. Hemen hemen aynı coğrafyada yaşamış ve aynı siyasi-kültürel şartlar altında eserlerini vermiş olmaları, onların eserlerine de dikkate değer bir şekilde yansımıştır. Şairlerin *Şürelî* ve *Arşuri* manzumeleri de birbirlerine yakın zamanlarda yazılmış ve yayımlanmıştır. Tukay'ın *Şürelî*'si 1907 yılında yayımlanmışken Fedorov'un *Arşuri*'si 1908 yılında yayımlanmıştır. Elbette Çuvaş şairinin 1904 yılında vefat ettiği göz önüne alındığında

14 Özkan, 1992, s. 30; Atnur 2009, s. 2.

15 Öner, 1991, s. 197.

16 Öner, 1991, s. 196.

17 Ayrıntılı bilgi için bk. Rodionov, Vitaliy (2006), *Çıvaş Literatürü XVIII-XIX İmirsem*, Çıvaş Kİnegi İzdatelstvi, Şupaşkar, s. 318-322.

18 Modern Çuvaş ve Tatar edebiyatının kuruluşunda Abdullah Tukay ve Konstantin İvanov'un edebî çalışmalarına kısa bir karşılaştırma için bk. Ceylan, Emine (1997), "Modern Çuvaş Şiirinin Doğuşu: İvanov ve Tukay", *Çağdaş Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış* Nevîn Önberk Armağanı, Ankara, s. 83-92.

şairin eseri kaleme alış tarihiyle yayımlanma tarihi arasında bir sürenin geçtiği görülecektir. Manzumenin yazılışı ile ilgili olarak ilk tarihi veren D. Filimonov'dur. Önce eserin 19. yüzyılın 1880'li yıllarında kaleme alındığını bildiren Filimonov, daha sonraki tespitinde kesin tarih olarak 1884'ü işaret eder. G. Komissarov'un eserin 1879 yılında yazıldığı fikrine daha sonra M. Sirotkin de katılır. Ancak bu son tarihi destekleyen hiçbir kanıt mevcut değildir. Rodionov, Filimonov'un eserin yazılış tarihi olarak gösterdiği 1884'ü daha inandırıcı bulur. Ona göre Sirotkin de büyük bir ihtimalle Filimonov'un bu notlarını görmediği için değil de eserin yazılış tarihini 5 yıl daha geriye almak için 1879 tarihini belirlemiştir.¹⁹

Tukay'un *Şürelî*'si 128 dizeden oluşmaktadır. Dizelerin herhangi bir ölçüye bağlı olmadığı görülmektedir. Anlatımda daha serbest bir yol izlenmiştir ki bu aslında halk şiirinin şekille ilgili temel özellikleriyle uyuşmamaktadır. Halk şiirindeki daha kısa dizelerin yerini *Şürelî*'de uzun dizeler almıştır. Bu onun anlatımında hareketliliği değil de daha durgun bir anlatımı tercih ettiğinin bir göstergesidir.

Fedorov'un *Arşuri*'si ise 173 dizeden oluşmaktadır. Manzumeye başlamadan önce eserin ana gövdesiyle anlam ilişkisi olmayan iki dize de bulunmaktadır. Manzume çeşitli sebeplerle bazen bozulmakla birlikte manzumenin genelinde hece ölçüsünün 7'li kalıbına uygunluk söz konusudur. Yedili hece ölçüsünün Türk halk şiirinin en yaygın ölçülerinden olduğu bilinmektedir. Hece ölçüsü yanında Fedorov'un ahenk unsurları bakımından da halk şiirinin araçlarını çok zengin bir şekilde kullandığı görülmektedir. Mısra başı ses ve kelime tekrarları, asonanslar ve aliterasyonlar, halk şiirinin kafiye unsurları Fedorov'un eserinde baskın bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Şekil ve ahenk özelliklerine bakıldığında Fedorov'un halk şiirinin şekil ve ahenk unsurlarını daha etkin bir şekilde kullandığı görülmektedir.

Her iki manzumenin beş bölüme ayrılarak kaleme alındığı görülmektedir. Her ikisinde de bu bölümlere ayrı başlıklar verilmemiştir. Sadece Tukay'ın manzumesinde bölümler rakamlarla birbirinden ayrılmıştır. Bu bölümler *Şürelî* manzumesinde bölümlerin birbirinden ayrılışının daha belirgin olduğunu söylemek mümkündür. *Arşuri* manzumesinde hangi kıstaslar göz önünde bulundurularak eser bölümlere ayrılmıştır bunu anlamak biraz zordur. Bu nedenle eserlerin bölümlerinin değerlendirilip karşılaştırılmasını Tukay'ın eseri üzerinden yapmayı tercih ediyoruz.

1. Bölüm: Olayların geçtiği mekânın tanıtımı bu bölümde yapılmaktadır. Kırıl köyü bütün tabiat özellikleriyle canlı bir şekilde okuyucuya tanıtılır.

Tukay'ın manzumeye bu girişi bize destanların, halk hikâyelerinin, masalların klasik mekânın tanıtımıyla ilgili başlangıç kısımlarını hatırlatmaktadır. Burada bu tanıtımların biraz daha ayrıntılı yapıldığı görülmektedir.

2. Ayrıntılı tasvirlerin yapıldığı ilk bölümün ardından köyle ilgili bilgiler verilmeye başlanır ancak manzumenin başkahramanı *Şürelî* henüz ortaya çıkmamıştır.

3. Uzun uzun tasvir edilen köyün ormanı bu bölümde âdeta mercek altına alınır ve manzumenin asıl olaylarının geçeceği daha da ayrıntılı bir şekilde okuyucunun gözleri önüne getirilir. Bu orman sadece ayı, kurt, tilki, böcekler, tavşan, köstebek,

19 Rodionov, 2006, s. 323.

tarla faresi, geyik gibi hayvanların yaşadığı bir mekân değil aynı zamanda albastıların, cinlerin, şeytanların, kötü ruhların da yaşadığı bir mitolojik dünya olarak tasvir edilir.

Tukay'ın bu üç bölümde verdiği ayrıntıların hiçbirisi Fedorov'un eserinde bulunmamaktadır. Fedorov olayların geçeceği mekânların tanıtımını vermez. Bu açıdan bakıldığında Tukay'ın okurlarını manzumenin olaylarının içine çekmeyi daha iyi başardığını görmekteyiz. Tukay'ın tasvirleri, benzetmeler ve kullandığı üslup okurlarını âdeta bu masal dünyasının içine çekmektedir. Aynı durumun Fedorov'un eserinde olmadığını söylemekte fayda vardır. Burada belki de kökleri yüzyıllar öncesine dayanan bir edebiyat geleneğinin farklılığı karşımıza çıkmaktadır. Aynı konuları işlemekle birlikte konunun işlenişindeki ustalığın ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Bu elbette şairlerin kendi yetenekleri kadar içinde yetiştikleri edebiyat geleneğinin de bir etkisi olabilir.

4. Bu bölümde *Şürelî* ile birlikte olayların diğer kahramanı olan yiğit ormana ağaç kesmeye gider. Bu bölüm Fedorov'un eserinde manzumenin başlangıcında yer almaktadır. Fedorov manzumenin ana metniyle ilgili olmayan iki dizinin ardından kahraman Hvetir'in atını koşup ormana odun kesmeye gitmesiyle başlar. Burada Tukay'ın eserinde ağaç kesen yiğidin karşısına çıkan *Şürelî* ile Fedorov'un *Arşuri*'si benzer şekillerde tasvir edilmişse de Tukay'ın *Şürelî* tasvirlerinin halk anlatılarındaki *Şürelî* ile daha fazla uyuştuğunu söylemek mümkündür:

Fedorov'un eserinde ise *Arşuri* onun eserinin ikinci bölümünde karşımıza çıkar. Hvetir ormana girdiğinde gün batır, kızılık çöker, kara bulutlar gökyüzünü kaplar, kara orman dalgalanır, ürpertici bir atmosfer oluşur. *Arşuri* burada ilk defa okurların karşısına çıkar. Fedorov onu fısıltıyla konuşan, ısıklık çalan insana benzeyen, güzelce masal anlatan, insanların yolunu şaşırtan, aldatıcı bir varlık olarak tanıtır. Âdeta bir fırtına gibi ırmaktan çıkan *Arşuri* fiziki özellikleri bakımından da bir yaşlı gibi aksakallı, keçi gibi boynuzlu, uzun ayaklı, pörtlek gözlü olarak tasvir edilmektedir.

5. Tukay bu bölümde *Şürelî*'yi tıpkı halk anlatılarında olduğu gibi kahramanıyla konuşturmaya başlar. *Şürelî*'nin yiğide insanları gıdıklayarak öldürdüğünü söylemesi, onu oyun oynamaya davet etmesi, yiğidin kurnazlıkla *Şürelî*'nin parmağını kütük yarığına sıkıştırması halk anlatıları ve inançlarıyla paralellik göstermektedir. Yine yiğidin adının Bıltır oluşu da Tatar efsaneleri arasında yayımlanan metinlerle paralellik göstermektedir ki bu metinlerin Tukay'ın eseri aracılığıyla halk edebiyatı metinlerin arasında yayımlanmış olduğu da düşünülebilir.

Fedorov'un eserinde kahramanın *Şürelî*'yle karşılaşmasından sonra onu bir ölüm korkusu sarar. Bu zor durumdan kurtulmak ister, normal bir ölümle yaşlanıp yatağında ölme isteği ön plana çıkar. Olaylar durağan bir şekilde devam eder ve manzume sona erer.

Abdullah Tukay ve Mihail Fedorov'un eserlerinin Tatar ve Çuvaşların *Şürelî* ve *Arşuri* ile ilgili halk anlatıları ve inançları dikkate alınarak yapılan bu kısa karşılaştırmasından şunları söylemek mümkündür.

Fedorov'un eserinde *Arşuri* Tukay'ın metninde olduğu gibi kesin çizgilerle tasvir edilip okuyucunun karşısına koyulmamıştır. Her iki Türk boyunun halk anlatılarında benzer anlatıların yer almasına rağmen hatta Çuvaşların folklor geleneğinde

Tatarlara göre bu mitolojik varlığın daha güçlü bir şekilde var olduğunu söylemek mümkünken Tukay onu edebiyat sanatının araçlarından faydalanarak daha iyi işlemiştir. Özellikle mitolojik varlıklarla ilgili halk inanışlarının kitabi dinler ve küreselleşen dünyanın ortaya çıkardığı sebeplerle ortadan kaybolduğu dikkate alınırsa Tukay'ın bu mitolojik varlığı işlediği bu manzumesiyle gerçek anlamda ölümsüz kıldığını söylemek mümkündür. Uzun bir süre yaşadığımız Kazan Tatarları arasında gözlemlerimizin bize bunu ispat ettiğini de söylemek mümkündür ki Tatarlar artık *Şürelî*'yi halk anlatılarından ve inançlarından daha çok Tukay manzumesiyle ve onun anlattığı *Şürelî* olarak tanımaktadır.

Şekil ve üslup özellikleri bakımından karşılaştırıldığında Fedorov'un halk şiirinin hece veznini, dize başı ses ve kelime tekrarları gibi unsurları kullanarak halk şiirinin şekil bakımından özelliklerine daha sadık kaldığını söylemek mümkündür. Tukay'ın daha serbest bir şekilde daha uzun dizelerle kaleme aldığı eser şekil bakımından olmasa da okuyucu üzerinde uyandırdığı etki bakımından halk anlatılarına daha yakın durmaktadır. Tukay'ın anlatım tarzı, tasvirleri, benzetmeleri okuyucuyu bir masal dünyasının içine çekmektedir.

Hem anlatıma dayalı folklor ürünleri hem de folklorun maddi ve manevi diğer ürünleri kolektif şuurun ürünleridir. Halklar arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların tespitinde en çok kullanılanlardan birisi olarak folklor ürünleri karşımıza çıkar. *Şürelî* ve *Arşuri* ile ilgili halk inanışları ve bunlarla ilgili metinler dikkate alındığında Tatar ve Çuvaşların ortak halk inanışlarının ve halk edebiyatı malzemelerinin varlığına şahit olmaktayız. Bu eserlerin yaklaşık olarak aynı dönemlerde yaşamış olan iki büyük şair tarafından birbirlerinden habersiz veya haberdar olarak kaleme aldıkları eserler folklor alanındaki bu ortaklıkları modern edebiyata da yansıtmıştır. Aralarında dil ve din ayrılıklarına rağmen folklor ürünlerinin bu iki toplumu birbirine bağlayan ortak unsurlar olarak karşımıza çıktığını folklorun başka türleri de ispatlamaktadır. Her Türk boyunun arasında tarihî dönemler içerisinde iç çekişmelerin, savaşların olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak onların bu her türlü çekişmeye rağmen birbirine bağlanmasını sağlayan ve siyasi olarak olmasa da manevi anlamda birbirlerine bağlayan dil ve folklor işlevini burada da yerine getirmiştir. Çeşitli siyasi ve ideolojik müdahalelere rağmen her iki topluluğun kendi folklor malzemeleri üzerine bina ettikleri *Şürelî* ve *Arşuri* manzumeleri de birbirinden haberli veya habersiz olarak ortak kaynaktan beslenen eserlerin birbiriyle şekil ve muhteva özellikleri bakımından ve aynı zamanda günümüze taşıdığı manevi miras bakımından büyük önem taşımaktadır. İdil-Ural bölgesinde folklor malzemelerinin yayınlanmasında özellikle Sovyet döneminde çeşitli ideolojik müdahalelerin olduğu bilinmektedir. Bu nedenle İdil-Ural bölgesinin bu iki Türk kökenli topluluğu arasındaki ortak noktaların ve bunların folklor ürünlerine yine bunun yanında başta edebiyat olmak üzere sanatın çeşitli dallarına yansımalarının tespit edilmesi araştırmacıların üzerinde durması gereken önemli noktalardan biridir. Bu konularda yapılan çalışmalarda genel olarak bu tür ilişkilere sahip boyların aralarındaki farklılıkları artıracak taraflara vurgu yapıldığı bilinmektedir. Bu nedenle *Şürelî* ve *Arşuri* manzumeleri bize aynanın diğer yüzünü göstermektedir. Aynı kaynaktan beslenen yazarlar ve şairler, toplumlar arasındaki farklılıklardan çok ortaklıkların gün yüzüne çıkarılması ve gelecek nesillere bunların anlatılması konusunda önemli roller üstlenmektedir. Aynı yüzyıldan kalan bu iki

eserin hem halk arasında hem de edebiyat araştırmalarında üzerinde en çok durulan eserlerden olması sebebiyle folklorun bu anlamda üstleneceği işlevlerin daha fazla olduğunu bize göstermektedir. Bunlarla birlikte bizce 20. yüzyılın başında yayımlanan bu iki eser bize göstermektedir ki uzun yıllar sistemli bir şekilde köklerinden koparılmaya çalışılan bir kültürün henüz tam anlamıyla parçalanmadığı gerçeğidir. Sözlü gelenekte anlatılan bu eserlerin modern edebiyattaki yansımaları en azından bir bölüm sanatçının hâlen ortak kaynaktan beslenerek aynı duyguları işleyen eserleri yaratabildiklerinin göstergesidir.

Sonuç

1. Çuvaş ve Tatarların folklorunda *Şürelî* ve *Arşuri* ile ilgili anlatımlar ve inançlara bakıldığında Çuvaşlarda bunların daha canlı yaşadığı görülmektedir. Ancak bu zenginlik Fedorov'un manzumesine aynı şekilde yansımamıştır. Tukay ise *Şürelî* ile ilgili malzemeleri eserine çok ustaca yerleştirmiş ve daha zengin bir içerikle okuyucularına sunmuştur.

2. Fedorov Türk halk şiirinin kaidelerine ölçü, ahenk unsurları, nazım birimleri bakımından da daha yakın bir anlatımı tercih etmişken; Tukay şekil bakımından olmasa da üslup bakımından daha başarılı bir sunum yapmıştır. *Şürelî* onun eserinde canlı bir şekilde okuyucunun karşısına çıkarken Fedorov'da *Arşuri* silik belli belirsiz bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

3. Ulaşmak istediğimiz asıl sonuç şudur ki; folklor ürünleri kolektif şuurun eserleridir. Yüzyıllarca süren dilsel, dinî, siyasi vb. ayrılıklar bile bazı konularda ortak noktaları unutturamamaktadır. *Şürelî* ve *Arşuri* farklı şekilde adlandırılmalarına rağmen sadece Çuvaş ve Tatarların değil birçok Türk boyunun inanışlarının önemli mitolojik varlıklar olarak ortak şuurun yansımalarından biridir ve aynı coğrafyada yaşayan Çuvaş ve Tatarların iki şairi büyük bir ihtimalle birbirlerinden habersiz bir şekilde aynı konuyu aynı zaman içerisinde işleyerek okurların takdirine sunmuşlardır. Folklordaki birliktelik edebiyata da yansımıştır. Bu da göstermektedir ki günümüzde dahi ortak bir sanat zevki, ortak bir şuur oluşturmada folklor etkin bir şekilde kullanılabilir bir unsur olarak karşımızda durmaktadır.

Bütün bunlardan yola çıkarak şunu da söylemek mümkündür ki bugün çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan ve her biri farklı siyasi atmosferlerde yaşayan Türk boylarını birbirine bağlayan saf ve temiz iki kaynak bulunmaktadır; "dil ve folklor". 20. yüzyılın başında Abdullah Tukay ve Mihail Fedorov'un eserleriyle ölümsüzleştirdiği folklor malzemeleri aynı hevesle işlenmeyi beklemektedir.

Kaynaklar

- Arat, Reşit Rahmeti (1964), "Abdullah Tukay", *Türk Kültürü*, S. 19, Ankara, s. 76-81.
- Arık, Durmuş (2005), *Hıristiyanlaştırılan Türkler (Çuvaşlar)*, Ankara, Aziz Andaç Yay.
- Aşmarin, N.İ. (1928), *Çıvaş Sımahisen Kineki*, (Çuvaş Kelimelerinin Kitabı-Çuvaş Sözlüğü), C. 1, Kazan, 309.
- Aşmarin, N.İ. (1928), *Çıvaş Sımahsen Kinegi-Slovar Çuvaşskogo Yazıka*, C. 1, Kazan.

- Atnur, Gülhan (2009), “Abdullah Tukay’ın Şiirlerinde Efsane ve Masal Unsurları”, *Bilig*, s. 51, Ankara, s. 1-12.
- Atnur, Gülhan (2007), “Tatar Halk Anlatılarında Şürelî Tipi”, *Millî Folklor*, S. 73, Ankara, s. 26-30.
- Bayram, Bülent (2011) “Konstantin İvanov’un ‘Narspi’ Manzumesinde Geleneksel Çuvaş İnançları”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 8, S. 2, s. 63-84.
- Bayram, Bülent (2010), *Çuvaş Türklerinin Kahramanlık Anlatımları* (Alplar), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara.
- Benzing, Johannes (1947), “The Forest-Demon A Tatar Poem of Gabdulla Tugaj” *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, S. 12, University of London, London, s. 73-85.
- Ceylan, Emine (1997), *Modern Çuvaş Şiirinin Doğuşu: İvanov ve Tukay*, Çağdaş Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış Nevin Önberk Armağanı, Ankara, s. 83-92.
- Galimjan, Gıylmanov (1996), *Tatar Mifları İyeler, İşanular, İrimnar, Fallar, İm-Tomnar, Sinamışlar, Yolalar*, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan.
- Kanyukov, V. Y. (1971), *Ot Folkloru K Pismennosti*, (Folklorlardan Yazıya), Çeboksarı. *Kratkaya Çuvaşskaya Entsiklopediya*, (Kısa Çuvaş Ansiklopedisi), ÇKİ, Çeboksarı 2001.
- Magnitskiy, V. (1881), *Materialı k Obyasneniyu Staroy Çuvaşskoy Veri*, (Eski Çuvaş Dinî İnanışlarının Açıklanması İçin Malzemeler), Kazan.
- Mészáros, Gyula (1909), *A Csuvas Ösvallas Emlekei*, (Eski Çuvaş Dininin Hatıraları), I. Kötet, Budapest.
- Öner, Mustafa (1991), “Abdullah Tukay’ın Bir Şiiri: Şürelî”, *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yay.*, S.VI, İzmir, s. 193-239.
- Özkan, Fatma (1992), “Abdullah Tukay’ın Halk Edebiyatı İle İlgili Görüşleri”, *Millî Folklor*, C. 2, S. 16, Kış, Ankara, s. 30-31.
- Özkan, Fatma (1994), *Abdullah Tukay’ın Şiirleri İnceleme-Metin-Aktarma*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara.
- Rodionov, Vitaliy (2006), *Çıvaş Literatürü XVIII-XIX |m|rsem*, Çıvaş K|negi İzdatelstvi, Şupaşkar.
- Salmin, A. K. (2007), *Sistema Religii Çuvaşey*, Nauka, Sankt-Peterburg.
- Sidorova, E. S. (2004), *Çıvaş Halih Pultarulih. Mifsem, Legendisem, Halapsem*, Çeboksarı.
- Sirotkin, M. (1967), *Oçerki Dorevoluytsionny Çuvaşskoy Literatürü*, ÇKİ, Çeboksarı. *Skazki i Predaniya Çuvaş. Çıvaş Hallap|sem*, Simbirsk 1908.
- Tatar Mifları: İyeler, İşanular, İrimnar, Fallar, İm-Tomnar, Sinamışlar, Yolalar*, C. 1, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1996.
- Taymas, Abdullah Battal (1963), “Kazanlı Şair Abdullah Tukay Üzerine”, *Türk Kültürü*, S. 9, Ankara, s. 40-47.

- Temir, Ahmet (2001), “Edebiyat Tarihçisi Abdurrahman Sadi’ye Göre Tatar Şairi Abdullah Tukay”, *Kök Araştırmalar III*, Ankara, s. 137-144.
- Yıldırım, Dursun (1998), “Çuvaşlı Şâir İvanov ve ‘Narspi’si””, *Türk Bitiği*, Akçağ Yay., s. 259-263.
- Yıldırım, Dursun (1982), “Çuvaşlı Şâir İvanov ve ‘Narspi’si””, *Türk Kültürü*, XIX, S. 220, s. 331-335.
- Yılmaz, Emine (2006), *Narspi Çuvaşça Bir Aşk Öyküsü*, TDK Yay., Ankara.
- Yılmaz, Metin-Yuhma Mişşi (2003), *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi-Çuvaş Edebiyatı*, C. 26, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Zahemszky, László (1968), “Folklore in Early Chuvash Poetry”, (İlk Dönem Çuvaş Şiirinde Folklor), *Neohelicon-Acta Comporationis Litterarum Universarum*, 6/1: 269-191.
- Zülfikar, Hamza (1967), “Abdullah Tukay”, *Türk Kültürü VI*, S. 66, Ankara, s. 374-385.